

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “นโยบายการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนชายแดนไทย – พม่า : กรณีผู้อพยพจากภัยสงคราม” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาสถานการณ์ของผู้ลี้ภัยจากประเทศเมียนมาร์ที่อาศัยอยู่ในศูนย์อพยพ และเหตุผล หรือความจำเป็นของผู้ลี้ภัยจากประเทศพม่าที่ต้องหลบซ่อนอยู่ตามบริเวณป่าเขา และเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม และสถาบันวิชาการ ในการกำหนดนโยบาย และมาตรการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้กับผู้ลี้ภัยจากประเทศพม่าที่เป็นระบบ และเป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระดับสากล

ขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหา ศึกษาสถานการณ์ความเป็นอยู่ของผู้ลี้ภัย นโยบายและบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสวนกลางและในพื้นที่ แนวทางการปฏิบัติตามหลักการไม่ส่งผู้ลี้ภัยกลับไปสู่อันตราย (non-refoulement) แนวทางการแก้ไขปรับปรุงระเบียบของหน่วยงานในพื้นที่ที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยตามหลักสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยทำการศึกษาในพื้นที่ชายแดนที่ใกล้กับพื้นที่สู้รบในอำเภอแม่สอดและท่าสองยางจังหวัดตาก อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีการศึกษา ใช้การวิจัยนโยบาย (Policy Research) เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัยมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและมาตรการที่เหมาะสม ในการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยให้เป็นไปตามหลักการสิทธิมนุษยชนและไม่ส่งผู้ลี้ภัยกลับไปสู่อันตราย โดยการเข้าพบเลขาธิการสมาคมมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) และเจ้าหน้าที่ระดับสูง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารสถานการณ์ด้านผู้ลี้ภัย และเชิญชวนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย ลงพื้นที่สังเกตการณ์ (Observation) เก็บข้อมูลสถานการณ์ความเป็นอยู่ของผู้ลี้ภัย และความคิดเห็นของประชาชนตามบริเวณชายแดนที่มีต่อผู้ลี้ภัย จัดเวทีเสวนานโยบาย (Policy Forum) ในสวนกลางและในพื้นที่ที่มีผู้ลี้ภัย โดยร่วมมือกับสมาคมมั่นคงแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ กองกำลังผาเมือง สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ องค์กรภาคประชาสังคมด้านผู้ลี้ภัย และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านผู้ลี้ภัย และจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในพื้นที่กับกลุ่มผู้ลี้ภัย ผลการศึกษาค้นคว้า มีดังนี้

๑. สถานการณ์ของผู้ลี้ภัยจากประเทศเมียนมาร์ ในพื้นที่ที่มีการอพยพของผู้หนีภัยสงครามเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๓ พบว่า อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีผู้ลี้ภัยเข้ามามากที่สุดประมาณ ๒๕,๐๐๐ คน ลำดับต่อมาคืออพยพเข้ามาทางอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ประมาณ ๘๐ คน มีพวกที่หลบอยู่ตามป่าตามเขาประมาณ ๑,๐๐๐ คน กระจายกันอยู่เป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๑๐๐ คนบ้าง ๕๐ คนบ้าง บางคนได้ไปอาศัยอยู่กับญาติในชุมชนมอญ กลุ่มที่ใหญ่ที่สุดเข้ามาทางด้านเจดีย์สามองค์ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี ประมาณ ๓,๐๐๐ คน ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการสู้รบครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ทำให้มีผู้ลี้ภัยไหลทะลักเข้ามาอยู่ที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่สุริน อำเภอขุนยวม บ้านแม่ลามาหลวงและบ้านแม่ละอูนอำเภอสบเมย บ้านใหม่ในสอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีการสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับกองกำลังรัฐฉานเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ นานกว่าหนึ่งเดือน ทำให้มีชาวบ้านจาก ๔ หมู่บ้านตามบริเวณชายแดนพม่าอพยพเข้ามาในฝั่งไทยประมาณ ๙๐๐ คน / ๒๕๐ ครอบครัว และที่จังหวัดเชียงราย การสู้รบครั้งใหญ่เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ทำให้ผู้หญิงและเด็ก ลี้ภัยเข้ามาทางด้านที่อำเภอแม่สาย เข้ามาอาศัยอยู่กับญาติ เนื่องจากเป็นพื้นที่ปลอดภัย ผู้ลี้ภัยทั้ง ๕ พื้นที่ได้รับการดูแลจากฝ่ายปกครองของไทย และกองกำลังผาเมืองโดยมีการจัดที่พักพิงชั่วคราวให้ เมื่อฝ่ายทหารได้รับข่าวว่า การสู้รบในฝั่งพม่าสงบลงแล้ว ก็มีการส่งผู้ลี้ภัยกลับ แต่การสู้รบมิได้ยุติลงจริง ทำให้ผู้ลี้ภัยต้องกลับเข้ามาฝั่งประเทศไทย ๓-๔ รอบ

ปัจจุบันการสู้รบได้ยุติลง ผู้ลี้ภัยส่วนใหญ่จึงกลับไปยังถิ่นที่อยู่ของตนแล้ว เพราะมีที่ดินทำกินและเลือกสวนไร่นาที่ต้องดูแล แต่ยังมีผู้ลี้ภัยบางส่วนกระจายตัวอยู่กับญาติพี่น้องในชุมชน เช่นที่จังหวัดตาก กระจายอยู่ใน ๓ อำเภอ คือ อำเภอพบพระ อำเภออุ้มผาง และ อำเภอท่าสองยาง รวมทั้งสิ้นประมาณ ๔,๐๐๐ คน ผู้ลี้ภัยที่เป็นเด็กประมาณ ๓,๐๐๐ คน ต้องพักพิงอยู่ในบ้านพักซึ่งเรียกว่า Boarding House ประมาณร้อยละ ๖๐-๗๐ มาจากภาวะสงคราม สภาพความเป็นอยู่ของเด็กค่อนข้างลำบาก สำหรับผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน ก็จะมีอาชีพรับจ้างรายวันในภาคเกษตรได้ค่าแรงวันละ ๘๐ บาท ขณะที่ค่าแรงขั้นต่ำจังหวัดตากวันละ ๑๗๐ บาท ผู้ที่อยู่ที่บ้านแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งลี้ภัยเข้ามานานแล้ว ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย จึงถูกจำกัดการเดินทางออกนอกพื้นที่ ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง รายได้เฉลี่ยต่อเดือนละ ๓,๐๐๐ บาท เด็กได้มีโอกาสเรียนหนังสือในโรงเรียนของประเทศไทยในระดับประถมศึกษา แต่ไม่สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงกว่านั้นได้ ผู้ลี้ภัยที่ยังคงอยู่ที่อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีอาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง และเป็นแรงงานรับจ้างรายวันอยู่ในสวนยาง มีรายได้วันละ ๑๐๐ บาท และรับจ้างกรีดยาง มีรายได้จากน้ำยางที่กรีดยได้กิโลกกรัมละ ๒ บาท พอหมดฤดูกรีดยางก็ไม่มีรายได้ ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายบริเวณชายแดนที่มีการอพยพไป-มา จะอยู่ตามบริเวณตะเข็บที่เป็นป่าเขาในเขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง และที่อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่อาศัยอยู่ใน

บริเวณวัดฟ้าเวียงอินทร์ ๑๓๒ คริวเรือน ประชากร ๕๑๐ คนถูกจัดให้อยู่บนสันดอย “เมืองจ๋อ” ติดกับชายแดน ถูกจำกัดพื้นที่ในการเดินทาง แต่สามารถออกไปทำงานรับจ้างในภาคเกษตรบริเวณใกล้เคียงได้

๒. บทบาทของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัย มีหน่วยงานรัฐหลายหน่วยงานที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัย โดยมีสภาความมั่นคงแห่งชาติ มีบทบาทหลักในการกำหนดนโยบายผ่อนปรนให้ผู้ลี้ภัย การสู้รบอาศัยอยู่ชั่วคราวตามหลักมนุษยธรรม และให้กลับสู่มาตุภูมิเมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวย หรือให้ไปตั้งถิ่นฐาน ในประเทศที่ ๓

กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน มีบทบาทสนับสนุนเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยในศูนย์พักพิง และตรวจสอบในการเดินทางเข้า-ออกนอกพื้นที่ รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยความมั่นคงในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อย และการอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ

สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองมีบทบาทเป็นฝ่ายสนับสนุน จะไม่ได้เข้าไปควบคุมโดยตรง ในส่วนของนโยบายต่อผู้ลี้ภัยจากการสู้รบจะเป็นไปตามแนวทางที่สภาความมั่นคง และกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดไว้ ซึ่งผู้ลี้ภัยจากการสู้รบไม่ได้รับการยกเว้นตามมาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง เพราะยังไม่ใช่กลุ่มคนที่เข้าเมืองอย่างถูกต้อง จึงต้องจำกัดให้อยู่ในที่ ๆ จำกัดไว้ หากออกพื้นที่ก็จะถือว่าผิด

กระทรวงการต่างประเทศมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์การดำเนินการของไทยในการให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยตามหลักมนุษยธรรม และบนพื้นฐานของการแบ่งเบาภาระระหว่างประเทศ และร่วมมือกับประชาคมระหว่างประเทศ ในการที่จะช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ หากทางออกที่ยั่งยืน

กระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบควบคุมดูแลค่ายผู้ลี้ภัย ๙ แห่งใน ๔ จังหวัด ตามหลักขั้นพื้นฐานด้านมนุษยธรรมโดยประสานงานกับ UNHCR ซึ่งช่วยเหลือเรื่องจัดทำทะเบียน การย้ายพื้นที่พักพิง และเตรียมการส่งกลับ

กระทรวงกลาโหม (กองกำลังผาเมือง) ดำเนินการตามนโยบายของกองทัพบก เมื่อมีผู้ลี้ภัยเข้ามาก็จะจัดกำลังไปดูแล และตรวจสอบ และพยายามใช้มาตรการทางทหารไม่ให้มีการข้ามชายแดนเข้ามา

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ไม่มีนโยบาย และภารกิจเรื่องผู้ลี้ภัยโดยตรง แต่อาจจะเข้าไปเกี่ยวข้องบ้างถ้าเข้ามาเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ หรือผู้ด้อยโอกาส เมื่อได้รับการร้องขอจากหน่วยงานราชการให้ดูแลไม่ว่าจะเป็นเด็ก สตรี คนชรา หรือว่ากลุ่มผู้ด้อยโอกาสจะมาจากหนีภัย หรือไม่หนีภัยก็ตาม ก็ให้การดูแลตามหลักมนุษยธรรม

นอกจากนี้ยังมีองค์การพัฒนาเอกชนเข้าช่วยเหลือด้านความจำเป็นพื้นฐาน เช่น การแพทย์ การศึกษาของผู้ลี้ภัยในแคมป์

๓. แนวทางการปฏิบัติตามหลักการไม่ส่งผู้ลี้ภัยกลับไปสู่อันตราย จากการลงพื้นที่สำรวจของคณะผู้วิจัยที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าการส่งผู้อพยพกลับไปยังถิ่นที่อยู่เดิมไม่ได้เป็นไปตามหลักการไม่ส่งผู้ลี้ภัยกลับไปสู่อันตราย โดยทหารได้ส่งผู้ลี้ภัยกลับหลังจากได้รับแจ้งจากทหารพม่าว่าการสู้รบสงบลงแล้วโดยไม่มีการตรวจสอบความปลอดภัยของผู้ลี้ภัย แม้ในความเป็นจริงยังมีเสียงปืนยังดังไม่ขาดสาย แนวทางในการไม่ส่งผู้ลี้ภัยกลับไปสู่อันตรายมี ๓ ประการคือ (๑) การประเมินสถานการณ์อย่างจริงจัง รอบด้านในประเทศต้นทางก่อนการตัดสินใจส่งกลับ โดยการประเมินสถานการณ์ต้องตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงของแต่ละกรณี และเปิดโอกาสให้ผู้ลี้ภัยที่จะถูกส่งตัวกลับมีโอกาสที่ได้แสดงความคิดเห็น และข้อเท็จจริงประกอบด้วย (๒) ต้องแจ้งผู้ลี้ภัยล่วงหน้าเป็นระยะเวลาตามสมควรโดยกำหนดเวลาเพียงพอให้ผู้ลี้ภัยเตรียมตัวเพื่อเดินทางกลับและให้ผู้ลี้ภัยได้พิจารณาว่าจะคัดค้านการส่งกลับหรือไม่ (๓) กำหนดช่องทางให้ผู้ลี้ภัยสามารถคัดค้านการส่งกลับต่อองค์กรที่เป็นกลาง และเป็นอิสระจากหน่วยงานที่ออกคำสั่งให้ส่งกลับ ทั้งนี้ในระหว่างกระบวนการพิจารณานั้น ผู้ลี้ภัยควรจะได้รับคำปรึกษาจากทนายความเพื่อการปกป้องและคุ้มครองสิทธิของผู้ลี้ภัย และจะต้องเลื่อนการส่งตัวผู้ลี้ภัยออกนอกประเทศระหว่างการพิจารณาคำคัดค้านดังกล่าว

๔. แนวทางการปรับปรุงระเบียบที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยตามหลักสิทธิมนุษยชน ประเทศไทยได้วางกฎระเบียบในการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยอย่างเคร่งครัด โดยกระทรวงมหาดไทยกำหนดว่าผู้ลี้ภัยจากการสู้รบเป็นผู้เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ภายใต้พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ และไม่ใช่บุคคลที่ได้รับการผ่อนผันให้พักอาศัยอยู่ในประเทศเป็นการชั่วคราวตามมาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ เพียงแต่มีมติสภาความมั่นคงแห่งชาติและแนวทางปฏิบัติที่ผ่อนปรนให้ผู้ลี้ภัยการสู้รบพักอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวเพื่อรอการส่งกลับเมื่อเหตุการณ์การสู้รบยุติลง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการไม่ผลักดัน

กลับและเพื่อเป็นกรอบทางกฎหมายที่ชัดเจนแน่นอนสำหรับเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัย จึงควรให้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ ในมาตรา ๕๔ ให้อำนาจเจ้าหน้าที่พิจารณาความเสี่ยงของผู้ลี้ภัยจะได้รับอันตรายต่อชีวิตและเสรีภาพ และบัญญัติเพิ่มเติมกำหนดให้ประเทศไทยปฏิบัติตามหลักการไม่ส่งผู้ลี้ภัยกลับไปสู่อันตราย มีการประเมินความเสี่ยงในการส่งผู้ลี้ภัยกลับประเทศต้นทาง และหน่วยงานความมั่นคง ควรปรับวิธีการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ความมั่นคงมนุษย์ และบริบทในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย

๕. ระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ สามารถเกิดขึ้นได้โดย ๒ วิธีหลัก คือ การตั้งหน่วยงานประสานงานกลาง และการจัดทำฐานข้อมูลร่วมกัน

๕.๑ การตั้งหน่วยงานประสานงานกลาง ให้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัยทั้งหมด ทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัย สถานการณ์ในประเทศต้นทาง หน่วยงานที่ให้การดูแลช่วยเหลือผู้ลี้ภัย และประสานงานให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๕.๒ การจัดทำฐานข้อมูล ประเทศไทยควรสร้างฐานข้อมูลร่วมกันระหว่างปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัยโดยใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ ซึ่งฐานข้อมูลดังกล่าวต้องสามารถปรับปรุงให้ตอบสนองของความต้องการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยผู้พัฒนาโปรแกรมจะต้องทำงานอย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานซึ่งเป็นผู้ใช้ข้อมูล เพื่อสร้างโปรแกรมให้เหมาะสมกับความต้องการมากที่สุด มีการจัดการอบรมวิธีการใช้ฐานข้อมูลแก่บุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้มีความเชี่ยวชาญเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ลี้ภัยที่ดีขึ้น

๖. ข้อเสนอแนะต่อทำที่ที่เหมาะสมของประเทศไทย เพื่อให้การปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะต่อทำที่ที่เหมาะสมของประเทศไทยดังนี้

(๑) ประเทศไทยควรเข้าเป็นภาคีภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ. ๑๙๕๑ และควรบัญญัติกฎหมายภายในว่าด้วยเรื่องผู้ลี้ภัย ซึ่งจะช่วยให้ประเทศไทยมีกรอบที่ชัดเจนในการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนต่อผู้ลี้ภัย

(๒) ประเทศไทยควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ ให้สอดคล้องกับสิทธิในการขอลี้ภัยและหลัก การไม่ส่งผู้ลี้ภัยกลับไปสู่อันตราย

(๓) นโยบายการส่งบุคคลออกนอกประเทศของประเทศไทยนั้นต้องสอดคล้องกับหลักการไม่ส่งผู้ลี้ภัยกลับไปสู่อันตราย โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องจัดทำรายงานการประเมินสถานการณ์ความปลอดภัยในพื้นที่ที่ผู้ลี้ภัยหรือหนีภัยการสู้รบจะกลับไปอย่างรอบด้าน

(๔) ประเทศไทยควรพัฒนาการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยในค่ายผู้ลี้ภัยให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการจัดการศึกษา การบริการสุขภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ และ สิทธิในการทำงาน

(๕) ประเทศไทยจะส่งผู้ลี้ภัยกลับประเทศต้นทางก็ต่อเมื่อ ประเทศต้นทางนั้นปลอดภัยสำหรับผู้ลี้ภัย อีกทั้ง ประเทศต้นทางมีความพร้อมในด้านระบบโครงสร้างพื้นฐาน การบริการด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การบริการสุขภาพ สวัสดิการ และมีการจัดเตรียมกลไกเพื่อการรักษาสันติภาพที่เหมาะสม

(๖) รัฐบาลไทยควรเข้ามามีบทบาทในการเตรียมความพร้อมให้ผู้ลี้ภัยก่อนการเดินทางกลับ โดยจัดโครงการต่าง ๆ เช่น การพัฒนาศักยภาพผู้ลี้ภัย การระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี

(๗) หากผู้ลี้ภัยหรือหนีภัยการสู้รบตัดสินใจเดินทางกลับมาตุภูมิเดิมด้วยความสมัครใจ รัฐบาลไทยควรเชิญหน่วยงานด้านสิทธิมนุษยชนเข้าเป็นสักขีพยานในการเดินทางกลับ อีกทั้งองค์การที่เป็นสักขีพยานเหล่านั้น อาจพิสูจน์ความสมัครใจในการเดินทางกลับของผู้ลี้ภัยเหล่านั้น

(๘) ในทางกลับกันหากไม่สามารถดำเนินการส่งกลับมาตุภูมิเดิมด้วยความสมัครใจได้ รัฐบาลไทยควรพิจารณาให้สิทธิอาศัยอยู่ชั่วคราวอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อรอการส่งกลับซึ่งสามารถกระทำได้ภายใต้พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๑๗

(๙) สำหรับผู้ลี้ภัยที่เดินทางเข้ามาใหม่ควรได้รับการพิจารณาคัดกรองจาก คณะกรรมการพิจารณาสถานภาพผู้ลี้ภัยจากการสู้รบประจำจังหวัด โดยมีกระบวนการที่โปร่งใส และเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วม

(๑๐) รัฐบาลควรเพิ่มข้อพิจารณาการให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยจากการสู้รบ จากเดิมที่รัฐจะรับให้ความช่วยเหลือเฉพาะผู้ลี้ภัยความตายที่หนีภัยจากการสู้รบที่เป็นภัยถึงแก่ชีวิตโดยตรงอันเนื่องมาจากสงคราม การเมืองเท่านั้น ซึ่งควรเพิ่มการพิจารณารวมไปถึงผู้ที่หนีภัยความตายในรูปแบบอื่นด้วย เช่น ภัยจากการถูก

ข่มขืน ภัยจากการบังคับเกณฑ์แรงงาน ซึ่งการคุกคามดังกล่าวนำไปสู่การทารุณร่างกายและเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นรุนแรง

(๑๑) รัฐบาลควรมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ลี้ภัยการสู้รบเชื้อชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาในประเทศไทยทั้งในส่วนของพื้นที่พักพิงชั่วคราว ๙ แห่งและผู้ลี้ภัยการสู้รบที่อยู่นอกพื้นที่พักพิงชั่วคราวที่ใช้ชีวิตร่วมสังคมเดียวกันกับประชาชนไทย

(๑๒) สภาพความมั่นคงแห่งชาติ และกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง ควรกำหนดแนวทางแก่เจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ ในทางที่จะเคารพหลักการไม่ผลักดันผู้ลี้ภัยกลับไปเผชิญกับอันตรายที่จะเกิดขึ้น